

คอลัมน์ “จากท่าพระจันทร์ถึงสนามหลวง”

ผู้จัดการรายวัน ฉบับวันพฤหัสบดีที่ 18 เมษายน 2545

วิกฤติการณ์น้ำมันครั้งใหม่

รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์

ศาสตราจารย์พอล ครูกแมน (Paul Krugman) ส่งสัญญาณเตือนพลโลกว่า มนุษย์พิภพกำลังคืบคลานไปสู่วิกฤติการณ์น้ำมันครั้งใหม่ ในบทความเรื่อง “The Third Oil Crisis?” ซึ่งตีพิมพ์ในหนังสือพิมพ์ *The New York Times* ฉบับวันที่ 9 เมษายน 2545 ศาสตราจารย์ครูกแมนมิได้ฟันธงว่า วิกฤติการณ์น้ำมันครั้งใหม่จะเกิดขึ้นแน่ๆ หากแต่ให้คำทำนายว่า วิกฤติการณ์น้ำมันครั้งใหม่อาจเกิดขึ้นได้

เหตุปัจจัยสำคัญที่จุดปะทุวิกฤติการณ์น้ำมันครั้งใหม่ ก็คือ สถานการณ์ทางการเมืองในตะวันออกกลาง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการ ‘ก่อการร้าย’ ของรัฐบาลอิสราเอลที่มีต่อชาวปาเลสไตน์ หากประเทศอาหรับในตะวันออกกลางพากันคว่ำบาตรอิสราเอลและประเทศมหาอำนาจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสหรัฐอเมริกา ด้วยการจงใจห้ามส่งออกน้ำมัน ตลาดน้ำมันต้องเผชิญภาวะปั่นป่วนจนถึงระดับที่วิกฤติการณ์น้ำมันก่อเกิดขึ้นได้

การจงใจห้ามส่งออกน้ำมันหรือ Oil Embargo เคยเป็นอาวุธสำคัญที่กลุ่มประเทศอาหรับใช้ห้ามน้ำมันอิสราเอลและประเทศมหาอำนาจที่สนับสนุนอิสราเอล วิกฤติการณ์น้ำมันครั้งแรกที่เกิดขึ้นในปี 2516-2517 ก่อเกิดด้วยปัจจัยดังกล่าวนี้ เมื่อเกิดสงครามระหว่างอิสราเอลกับกลุ่มประเทศอาหรับที่เรียกว่า Yom Kipper War กลุ่มประเทศอาหรับประกาศห้ามส่งออกน้ำมัน โดยต้องการเล่นงานสหรัฐอเมริกาและเนเธอร์แลนด์ ซึ่งเข้าข้างอิสราเอลในสงครามดังกล่าว

เมื่ออิสราเอลทวีความรุนแรงในการ ‘ก่อการร้าย’ เช่นฆ่าชาวปาเลสไตน์นับตั้งแต่นั้นปี 2545 เป็นต้นมา อิรักจุดพลุการใช้ Oil Embargo เป็นเครื่องมือทางการเมือง โดยระงับการส่งออกน้ำมันเป็นเวลาหนึ่งเดือนนับตั้งแต่วันที่ต้นเดือนเมษายน ศกนี้ ภายหลังจากที่อิรักประกาศห้ามส่งออกน้ำมัน ราคาน้ำมันดิบก็พุ่งสูงขึ้น 1 ดอลลาร์อเมริกันต่อบาร์เรล จนอยู่ในระดับ 27 ดอลลาร์อเมริกันต่อบาร์เรล (*BBC News*, April 8, 2002)

การเดินทางของประธานาธิบดีซัดดัม ฮุสเซนแห่งอิรักเกิดขึ้นหลังจากที่อัยยาโกลลาห์ อาลี คาเมนี (Ayatollah Ali Khamenei) ผู้นำสูงสุด (Supreme Leader) แห่งอิหร่าน

เรียกร้องให้กลุ่มประเทศมุสลิมผู้ส่งออกน้ำมันระงับการส่งออกน้ำมันแก่ประเทศตะวันตก ผู้สนับสนุนอิสราเอล ในเวลาต่อมา โมฮัมหมัด คาตามิ (Mohammad Khatami) ประธานาธิบดีอิหร่านยื่นข้อเสนอต่อประธาน OIC (= Organization of Islamic Conference) อันเป็นองค์กรของกลุ่มประเทศมุสลิมเรียกร้องให้กลุ่มประเทศมุสลิมแสดงสมานฉันท์ในการระงับการส่งออกน้ำมันแก่ประเทศผู้สนับสนุนอิสราเอลเป็นเวลาหนึ่งเดือน (BBC News, April 15, 2002)

แม้ว่าประเทศมุสลิมหลายต่อหลายประเทศมิได้แสดงความกระตือรือร้นในการใช้ Oil Embargo เป็นอาวุธทางการเมือง แต่อย่างน้อยที่สุด ประเทศที่คาดว่าจะร่วมวงไปพลอยในการนี้ประกอบด้วยอิรัก อิหร่าน และลิเบีย ซึ่งส่งออกน้ำมันรวมทั้งสิ้นประมาณ 5.2 ล้านบาร์เรลต่อวัน จำนวนน้ำมันที่หายไปจากตลาดนี้มีผลต่อราคาน้ำมันอย่างแน่นอน ในกลุ่มทฤษฎีกรรม (Pessimists) รวมเลขาธิการองค์การ OPEC ด้วย นายอาลี ร็อดริเกส (Ali Rodriguez) เตือนว่า วิกฤติการณ์น้ำมันอาจเกิดขึ้นได้ เพราะนอกจากมาตรการการห้ามส่งออกน้ำมันซึ่งกำลังบังคับใช้ในในกลุ่มประเทศมุสลิมแล้ว การนัดหยุดงานในอุตสาหกรรมน้ำมันในเวเนซุเอลา ทำให้การผลิตน้ำมันในประเทศนั้นหยุดชะงักโดยสิ้นเชิง เวเนซุเอลาเป็นประเทศผู้ส่งออกน้ำมันใหญ่เป็นอันดับสี่ของโลก โดยส่งออกน้ำมันประมาณ 2 ล้านบาร์เรลต่อวัน หากการเมืองภายในเวเนซุเอลาไม่คืนสู่สภาพปกติ ปริมาณน้ำมันที่หายไปจากตลาดอาจสูงถึง 7.2 ล้านบาร์เรลต่อวัน

ในทัศนะของศาสตราจารย์ครูกแมน ความพร้อมใจในการใช้ Oil Embargo เป็นอาวุธทางการเมืองอาจมิใช่เงื่อนไขอันจำเป็นของการก่อเกิดวิกฤติการณ์น้ำมัน ตัวอย่างของความข้อนี้พิจารณาได้จากวิกฤติการณ์น้ำมันปี 2522 ซึ่งมีได้มีการใช้ Oil Embargo อย่างจริงจัง แต่เป็นเพราะตลาดน้ำมันตึงตัว ยังผลให้ประเทศผู้ส่งออกน้ำมันทรงพลังในตลาด แม้ว่าในขณะนี้อุตสาหกรรมน้ำมันทั่วโลกจะมีกำลังการผลิตส่วนเกินประมาณ 7 ล้านบาร์เรลต่อวัน แต่เมื่ออิรัก อิหร่าน และลิเบียพร้อมใจกันห้ามส่งออกน้ำมัน มีพักต้องกล่าวถึงความไม่สามารถในการส่งออกน้ำมันของเวเนซุเอลาในปัจจุบัน กำลังการผลิตส่วนเกินนี้ย่อมหมดไป และตลาดน้ำมันเข้าสู่ภาวะตึงตัว

กลุ่มสุขุขทรรศน์ (Optimists) เชื่อว่า วิกฤติการณ์น้ำมันครั้งใหม่จะไม่เกิดขึ้น ทั้งนี้เพราะเหตุว่า ความสำคัญของ OPEC ในฐานะผู้ส่งออกน้ำมันลดลงไปมาก วิกฤติการณ์น้ำมันสองครั้งแรก ทั้งในปี 2516 และ 2522 มีส่วนผลักดันให้มีการพัฒนาทรัพยากรพลังงานนอกกลุ่ม OPEC อย่างสำคัญ ในปัจจุบัน ปริมาณการผลิตน้ำมันนอกกลุ่ม OPEC มีมากกว่ากลุ่ม OPEC เสียอีก หากประเทศมุสลิมงด Oil Embargo ขึ้นมาใช้ แหล่งน้ำมันนอกกลุ่ม OPEC สามารถผลิตน้ำมันชดเชยส่วนที่ขาดหายไปจากตลาดได้ เพียงแต่ต้องใช้เวลาในการปรับตัวเท่านั้น ภายในกลุ่ม

OPEC ชาติอ่าวเบงกอลและคูเวต ซึ่งเป็นบริวารของสหรัฐอเมริกาได้เข้าร่วมปฏิบัติการ Oil Embargo หากมีปฏิบัติการ Oil Embargo ทั้งชาติอ่าวเบงกอลและคูเวตคงเพิ่มปริมาณการผลิตน้ำมันเพื่อชดเชยส่วนที่ขาดหายไปจากตลาด

ในประวัติศาสตร์เศรษฐกิจโลกหลังสงครามโลกครั้งที่สอง การถีบตัวของราคาน้ำมันอย่างผิดปกติเกิดขึ้นรวม 4 ครั้ง

ครั้งที่หนึ่ง เมื่อเกิดสงคราม Yom Kipper War ระหว่างอิสราเอลกับกลุ่มประเทศอาหรับในปี 2516 กลุ่มประเทศอาหรับประกาศใช้มาตรการห้ามส่งออกน้ำมันไปยังประเทศที่เป็นพันธมิตรของอิสราเอล และ OPEC ประกาศลดการผลิตน้ำมัน ยังผลให้ราคาน้ำมันดิบถีบตัวจากระดับไม่ถึง 4 ดอลลาร์ต่อบาร์เรลสู่ระดับสูงกว่า 11 ดอลลาร์อเมริกันต่อบาร์เรล

ครั้งที่สอง เมื่อเกิดการปฏิวัติโดยประชาชนในอิหร่าน โค่นล้ม Shah Mohammed Pahlevi ช่วงปลายปี 2521 ต่อเนื่องถึงปี 2522 และตามมาด้วยสงครามระหว่างอิหร่านกับอิรักในปี 2522 ซึ่งยืดเยื้อนานนับทศวรรษ ราคาน้ำมันดิบถีบตัวสู่ระดับ 34 ดอลลาร์อเมริกันต่อบาร์เรลในเดือนมกราคม 2524

ครั้งที่สาม เมื่อเกิดสงครามอ่าวเปอร์เซีย เริ่มต้นด้วยอิรักกรีธาทัพบุกคูเวตในเดือนสิงหาคม 2533 ตามมาด้วยการขับอิรักออกจากคูเวตโดยสหรัฐอเมริกาและพันธมิตรในเดือนมกราคม 2534

ครั้งที่สี่ เมื่อ OPEC ร่วมกับประเทศผู้ผลิตน้ำมันนอกกลุ่ม OPEC ลดปริมาณการผลิตน้ำมันในช่วงปี 2542-2543

เมื่อเกิดวิกฤติการณ์น้ำมันแต่ละครั้ง (ยกเว้นวิกฤติการณ์ปี 2529 ซึ่งเป็นวิกฤติการณ์ราคาน้ำมันตกต่ำ) ราคาน้ำมันเพิ่มขึ้นมากกว่าสองเท่าตัว และตามมาด้วยภาวะถดถอยทางเศรษฐกิจในสังคมเศรษฐกิจโลก

บัดนี้ โลกต้องจับตามองวิกฤติการณ์น้ำมันครั้งที่ห้า ซึ่งจะมีผลกระทบต่อการฟื้นตัวจากภาวะถดถอยของระบบเศรษฐกิจโลกอย่างสำคัญ

หมายเหตุ

1. บทวิเคราะห์ของพอล ครูกแมน โปรดอ่าน Paul Krugman, "The Third Oil Crisis?," *The New York Times* (April 9, 2002). www.nytimes.com
2. รายงานข่าวประธานาธิบดีซัดดัม ฮุสเซนประกาศระงับการส่งออกน้ำมัน ดู "Iraq Cuts Off Oil Exports", *BBC News* (April 8, 2002). www.bbc.co.uk
3. ข้อเสนอของอิหร่านในการระงับการส่งออกน้ำมัน ดู "Iran Presses for Oil Embargo", *BBC News* (April 15, 2002). www.bbc.co.uk
4. บทวิเคราะห์การใช้ Oil Embargo เป็นอาวุธทางการเมือง ดู "Analysis : Another Oil Embargo?", *BBC News* (April 8, 2002). www.bbc.co.uk
5. ความหวั่นเกรงวิกฤติการณ์น้ำมันของเลขาธิการ OPEC ดูรายงานข่าว "OPEC Warns of Oil Crisis", *BBC News* (April 8, 2002). www.bbc.co.uk
6. บทวิเคราะห์วิเคราะห์วิกฤติการณ์น้ำมัน 2542-2543 โปรดอ่าน รัชสรรค์ ณะพรพันธุ์ "วิกฤติการณ์น้ำมันครั้งที่สี่" *ผู้จัดการรายวัน* (16 กันยายน 2542) และ "น้ำมันแพง" *ผู้จัดการรายวัน* (23 กันยายน 2542) บทความทั้งสองรวมพิมพ์ใน รัชสรรค์ ณะพรพันธุ์ *เศรษฐกิจไทยหลังวิกฤติการณ์ปี 2540* (โครงการจัดพิมพ์คปไฟ 2545)